

4. Вживати *he* чи *she* або *his* чи *her* в усному та писемному мовленні або *s/he* в писемному мовленні.

Наприклад: *Every student will do better if he or she (s/he) has a voice in the decision.*

5. Вживати *"ix"* (*their*), якщо підмет – неозначений займенник.

Наприклад: *When everyone contributes their own ideas, the discussion will be a success.*

До речі, останнє положення деякі граматисти вважають невірним.

Все більшого поширення набувають слова, в яких відсутній елемент "чоловік".

Наприклад: *firefighter* (замість *fireman*), *chair* (замість *chairman*), *prehistoric people* (замість *prehistoric man*).

Суфікс *-ess*, який слугує показником іменників жіночого роду лише в деяких словах, вживається все рідше. Деякі актриси називають себе *actor* (замість *actress*). А споардес стали здебільшого називати *flight attendant* (замість *stewardess*).

Іноді до слів додають *lady* чи *man*. Якщо ж особа має професію, стан чи посаду, яку традиційно мали люди протилежної статі, то вже додаються слова-маркери *male* (наприклад *male nurse*) або *lady* (наприклад *lady doctor*). Також вживаються *family man* (але не *family woman*), *career woman* (але не *career man*). Потреба до адекватно рівної презентації жінок в мовленні зумовила появу "Феміністського словника" (*A Feminist Dictionary: In Our Own Words*), автори – Крамарас (Kramaras) та Трайхлер (Treichler).

Всі вище зазначені зміни вимагають їх детального вивчення в процесі навчання англійської мови, особливо майбутніх вчителів-мовників. Для навчання гендерно коректному мовленню необхідно, на нашу думку, наступне:

1. У викладанні вживати гендерно коректні слова та форми;
2. Пояснювати особливості гендерного вживання слів та організовувати вправлення в їх коректному вживанні на заняттях курсів "Практична граматики англійської мови" (розділи "Займенник", "Іменник"), "Практична фонетика англійської мови" (розділ "Інтонація звертання") та "Практика усно писемного мовлення" (розділ "Професії", "Діловий лист");
3. Використовувати сучасні тексти;
4. Писати твори на гендерну тематику;
5. Висвітлювати нові сучасні соціальні тенденції на виховних заходах (наприклад, бесіди присвячені Жіночому дню);
6. Протидіяти виявам некоректного вияву до осіб іншої статі у мовленні та вчинках.

Ми вважаємо, що вище зазначені педагогічні дії будуть сприяти гендерно коректному мовленню студентів, їхньому гендерному вихованню та формуванню готовності здійснювати таке виховання в середній школі.

Конотоп О.С.

*Чернігівський державний педагогічний
університет імені Т.Г.Шевченка*

РЕЗУЛЬТАТИ ЗРІЗУ АНГЛІЙСЬКОГО ДІАЛОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

З метою встановлення рівня сформованості вмінь англійського діалогічного вербального і невербального спілкування майбутніх філологів нами було проведено зрізи у шести вищих навчальних закладів України серед студентів III курсу. Пара студентів — кожен окремо — безпосередньо перед мовленням отримували картки з ситуаціями для діалогічного спілкування, мали час на обмірковування і планування майбутнього висловлювання, але не більше двох хвилин, після чого їхнє мовлення записувалося на відеоплівку. Для висловлювання кожній парі студентів надавалося п'ять хвилин. З метою об'єктивної перевірки ініціативності діалогічного мовлення і володіння типами діалогу кожному студенту було надано можливість поспілкуватися з двома різними партнерами. Ситуації для висловлювання було укладено на основі тем, які вже були вивчені студентами на III курсі, що дало їм змогу певним чином відобразити запропоновану ситуацію.

питання про визначення темпу мовлення, задовільного для студентів III курсу мовного вищого навчального закладу, ми спиралися на дані Б.А.Бенедиктова, які були переведені в складі В.С.Пашук: повільний темп мовлення — 104 скл. / хв., середній — 130 скл. / хв., швидкий — 161,2 скл. / хв. (Пашук 2002 : 127). Середній темп було визначено як задовільний показник темпу мовлення. Якщо темп мовлення студента був нижчий за 85 скл. / хв. за цим критерієм він не отримував жодного балу. Темп мовлення оцінювався таким чином:

Темп мовлення	130 і вище	129-125	124-120	119-115	114-110	109-105	104-100	99-95	94-90	89-85
Кількість балів	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1

Використання критерію обсягу висловлювання комунікантів дозволяє прослідкувати, наскільки студент вільно і активно здійснює спілкування. Обсяг висловлювання вимірювався кількістю значущих слів під час комунікації. Цей показник максимально оцінювався у 10 балів.

II. *Специфічні критерії оцінювання діалогічного спілкування.* Важливим критерієм цієї групи є використання необхідних специфічних для діалогічного спілкування засобів як: кліше, еліпс, нескладний синтаксис, наявність слів заповнювачів пауз, наявність стягнених форм. Максимальна оцінка за цим критерієм складала 15 балів: якщо у мовленні студентів було більше ніж 5 елементів кожного окремого із перерахованих вище засобів, студент отримував 3 бали. Наступним критерієм, за яким ми оцінювали мовлення студентів, було володіння різними типами діалогічних єдностей, характерними для ведення діалогу-переконання, діалогу-обміну інформацією, діалогу-поради, діалогу-обміну враженнями, діалогу-дискусії. Під час аналізу мовлення студентів ми спиралися на дослідження Н.І.Бичкової, яка відокремила 54 типа діалогічних єдностей, джерелами слугували англійські автентичні художні фільми і п'єси у звукозапису. Зазначена типологія була вироблена на базі десяти критеріїв: п'яти першого ступеня: 1) запит інформації, 2) повідомлення інформації, 3) спонукання до дії, 4) емоційне висловлювання, 5) етикетне висловлювання; п'яти другого: 1) перепитування, 2) підхоплення, 3) уточнення, 4) повтор, 5) перебивання (Бичкова 2003 : 115). Максимальна оцінка за цим критерієм складає 5 балів, якщо у мовленні студентів було більше ніж три різних типа діалогічних єдностей. Ще одним критерієм є наявність ініціативних реплік. Ініціативність полягає у тому, що співрозмовник першим починає розмову, запитує певну інформацію, пропонує допомогу та ін. Показник ініціативності мовленнєвих партнерів визначався кількістю ініціативних реплік одного партнера: за одну ініціативну репліку студент отримував 1 бал. Максимальна оцінка за цим критерієм складала 4 бали. За критерієм зв'язності мовленнєвого висловлювання студентів бралися до уваги засоби зв'язку між репліками комуніканта, що характеризує вміння студентів використовувати відповідні засоби зв'язку для реалізації логіко-структурної цілісності тексту того чи іншого типу (Бориско 1988 : 48). Критерій підраховувався за кількістю засобів зв'язку, використаних для реалізації логіко-структурної цілісності висловлювання комуніканта. Під час оцінювання за цим показником максимальна кількість балів, яку міг отримати студент, складала 2 бали, коли було використано не менше 4 з'єднувальних елементів. Використання критерію модальності дозволяє визначити емоційно-оцінне ставлення співрозмовника до предмету розмови, що дуже важливо під час діалогічного спілкування. Вибір даного критерію зумовлюється необхідністю під час обговорення конкретної ситуації вміти висловити своє власне ставлення, надати оцінку та ін. За цим показником за чотири фрази з оцінним ставленням максимально студент міг одержати 2 бали, по 1 балу за дві фрази.

III. *Критерії оцінювання невербальних засобів діалогічного спілкування, притаманних британській спільноті.* Одним із значущих критеріїв оцінювання в цій групі критеріїв є кінесика. Невербальна поведінка кожного комуніканта розглядалася з точки зору наявності в ній таких кінесичних елементів: жести, міміка, погляд, посмішка, дотик. Максимальна оцінка за цим критерієм складала 8 балів за наявності 12 адекватних невербальних засобів. Вибір такого критерію оцінювання як адекватне використання простору комунікації і розташування тіла було

спілкування, вжити вивчені мовні одиниці, виразити своє відношення до предмету розмови, висловити свої міркування. Для перевірки рівня сформованості навичок і умінь студентів використовувати невербальні засоби спілкування, притаманні британцям, під час діалогічного спілкування кожен студент виступав у ролі британця.

Представимо зразок комунікативної ситуації до зрізу:

Student 1: *You're a famous British producer who wants to make a soap opera. You are eager to find a new and exciting story for it. On the train in your compartment you meet an interesting and extremely talkative house-wife and make up your mind to elicit from her a plot for a new soap opera.*

Student 2: *Your companion in the compartment is a famous British producer who wants to make a new soap opera. You're a house-wife who is fond of soap operas and can share with the producer lots of interesting plots.*

Під час проведення зрізу діалогічне мовлення студентів було зафіксовано на відеоплівку. Наступним етапом зрізу було відтворення викладачем графічного варіанту мовлення, багаторазовий перегляд з метою аналізу мовленнєвого продукту студентів у відповідності до запропонованих нами нижче критеріїв і оцінюванням його певною кількістю балів. Теоретичний аналіз визначення критеріїв оцінки діалогічного спілкування засвідчив відсутність єдиного підходу під час вибору дослідниками термінів і критеріїв його оцінок (Ананьєва 2002 : 150; Богатикова : 1990 : 122-124; Гордєєва 2004 : 134-138; Іванова 2006 : 118-120; Калинина 1985 : 133; Кочнева 1980 : 133-134; Меньшиков 1989 : 114-120; Олейник 1986 : 108-124; Очкасова 1975 : 116-131; Топтигіна 2004 : 157-163; Щукина 1991 : 148-154 та ін.). Відповідно до завдань нашого дослідження ми вважаємо за доцільне використовувати три групи критеріїв, з яких перша група вимірює наявність загальних показників діалогічного спілкування, що притаманні діалогічному мовленню як усномовленнєвому продукту взагалі: відповідність ситуації, правильність, темп, обсяг; друга група критеріїв оцінює специфічні показники діалогічного спілкування: наявність специфічних для діалогічного спілкування засобів, володіння різними типами діалогічних єдностей, наявність ініціативних рішень, зв'язність, модальність; третя — невербальні елементи, властиві діалогічному спілкуванню: кінесіку, проксемику, розташування тіла, використання голосу.

Максимальна кількість балів, яку міг отримати кожен студент після виконання одного завдання за усіма критеріями, складала 100 балів; під час розподілу кількості балів по критеріях враховувалася їхня значущість для діалогічного спілкування. Разом було виділено 12 критеріїв оцінювання діалогічного спілкування, подаються з урахуванням ступеня їхньої значущості.

1. *Загальні критерії оцінювання усномовленнєвого продукту.* Одним із головних критеріїв оцінки діалогічного мовлення студентів є критерій відповідності мовленнєвого висловлювання запропонованій ситуації, який дозволяє визначити ступінь уміння комунікантів висловлюватися відповідно до зазначеної теми, орієнтуватися у ситуації спілкування. Даний критерій дає можливість оцінити, наскільки вдало студенти вміють будувати своє усне висловлювання, адаптуватися і адекватно реагувати під час змін у перебігу розмови, використовуючи відповідні мовленнєві засоби спілкування. Ступінь відповідності висловлювання ситуації вимірювалася кількістю рішень діалогу студента, які було спрямовано на реалізацію поставленого визначеного завдання. Цей показник максимально оцінювався у 20 балів. Ще одним важливим критерієм оцінювання мовленнєвого висловлювання студента є правильність — відповідність висловлювання комуніканта типу тексту; адекватність вжитих мовних засобів реалізованим ознакам тексту; лексико-граматична, фонетична правильність (за стандартами носіїв британського варіанта англійської мови). Цей показник максимально оцінювався у 20 балів. За кожну помилку оцінювання знижувалося на один бал. У випадках самокорекції мовця бал не знижувався. Наступним критерієм оцінювання є темп мовлення, який вимірювався за рахунок двох складових — абсолютного темпу мовлення і кількості хезитаційних пауз. Ми визначали загальний темп мовлення кожного окремого студента — кількість складів за одну хвилину мовлення, включаючи час різного роду пауз у проміжках між словами і фразами. Вирішуючи

зумовлено його неабияким значенням для діалогічного спілкування з представниками англійських країн, де правила невербальної поведінки суттєво відрізняються від правил, прийнятих в українській культурі. Максимальна кількість балів за цим критерієм — 2 бали. Останнім критерієм, за яким ми оцінювали невербальну поведінку студентів, було адекватне використання голосу. Цей критерій вимірює, наскільки правильно студенти вживають під час комунікації необхідні фонетичні явища англійської мови, які суттєво відрізняються від їхніх еквівалентів в українській мові і є властивими для діалогічного спілкування. За цим критерієм студент міг отримати 2 бали.

Результати спеціально проведеного зрізу у 2005-2006 навчальному році на факультетах іноземних мов у шести вищих навчальних закладах України показали, що наприкінці III курсу із 114 студентів лише 37 студентів (32,5 %) володіють англійським діалогічним спілкуванням на достатньому рівні (рівень навченості визначався за В.П.Беспальком). Підрахунки результатів зрізу оброблялися математично з урахуванням таких показників, як середньоарифметичне (M), медіана (Me) і мода (Mo). Дані, одержані під час проведення цього зрізу, допоможуть у визначенні оптимальних шляхів подолання прогалин у діалогічному спілкуванні студентів основного етапу.